

Podręcznik do filozofii dla ucznia XXI wieku

Recenzja książki: Jacek Wojtysiak, Marcin Iwanicki, *Źródła mądrości. Podręcznik do filozofii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres podstawowy*, Wydawnictwo Academicon, Lublin 2020, s. 180

Mariusz Orłowski

(Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II, Wydział Filozofii)

Jacek Wojtysiak to filozof akademicki, a jednocześnie niestrudzony popularyzator filozofii i zwolennik edukacji filozoficznej w szkołach. Pierwsze kroki w filozoficznej karierze stawiał w jednym z lubelskich liceów ogólnokształcących, gdzie zachęcał młodzież do umiłowania mądrości. I chociaż ostatecznie porzucił nauczanie filozofii w szkole na rzecz kariery uniwersyteckiej, pozostał wierny idei zagospodarowania edukacji filozoficznej w szkolnych murach na stałe.

Wojtysiak przez wiele lat prowadził dla studentów filozofii KUL zajęcia z dydaktyki filozofii, pisał autorskie programy nauczania filozofii w szkole, był członkiem komisji przygotowującej projekt egzaminu maturalnego z filozofii, a ostatnio (w 2018 roku) członkiem zespołu ekspertów pracujących nad nową podstawą programową na zlecenie MEN. Głównym efektem jego pracy są tymczasem dwa podręczniki do edukacji filozoficznej dla uczniów szkół średnich. Pierwszy z nich ukazał się nakładem Społecznego Instytutu Wydawniczego „Znak” w 2003 roku i nosił tytuł *Pochwała ciekawości*¹. Drugi, będący przedmiotem niniejszej recenzji, zatytułowany *Źródła mądrości*, wydało w 2020 roku Wydawnictwo Academicon. Współautorem tej ostatniej książki, odpowiedzialnym między innymi za wybór tekstów źródłowych, jest Marcin Iwanicki. Podręcznik został dopuszczony do

¹ J. Wojtysiak, *Pochwała ciekawości*, Kraków 2003.

nauczania filozofii w zakresie podstawowym dzięki pozytywnym opiniom rzeczoznawców: prof. Barbary Markiewicz, mgra Adama Rosłana i dr Zofii Smugi.

W rozumieniu Jacka Wojtysiaka

filozofia w zakresie podstawowym ma wprowadzać uczniów w problematykę filozoficzną na przykładach wielkich myślicieli starożytności. W ten sposób przedmiot filozofia realizuje nie tylko własne cele kształcenia, lecz także – ukazując antyczne podstawy kultury śródziemnomorskiej – może stanowić znaczną pomoc w nauczaniu przedmiotów humanistycznych².

Właściwa część podręcznika *Źródła mądrości*, czyli jego część I, zatytułowana jest *Lekcje filozofii* i składa się z jedenastu rozdziałów opatrzonych krótkimi tytułami:

1. *Czym jest filozofia?*;
2. *Pytanie o arché*;
3. *Pierwsze spory filozoficzne*;
4. *Atomizm*;
5. *Sokrates*;
6. *Platon*;
7. *Arystoteles*;
8. *Wywiad z Epikurem*;
9. *Dialog sceptyka z dogmatykiem*;
10. *Wywiad ze św. Augustynem*;
11. *Piękno i sztuka*.

Każdy z jedenastu rozdziałów książki poprzedza ramka zatytułowana *Na tych lekcjach nauczysz się*, w której wymienione są treści, jakich możemy się spodziewać w danym rozdziale podręcznika. Następnie Wojtysiak omawia zapowiedziane zagadnienia, a swoiste podsumowanie każdego kolejnego rozdziału stanowią trzy hasła: *Warto doczytać* – odsyłające do lektur pogłębiających i rozszerzających tematykę danego rozdziału; *Pytania do rozdziału* – zestaw kilku pytań sprawdzających zrozumienie treści zamieszczonych w danym rozdziale; *Pofilozofuj!* – dwa–trzy pytania, których celem jest nakłonienie czytelnika do podjęcia samodzielnej próby zastosowania zdobytej wiedzy w praktyce.

² J. Frydrych, J. Wojtysiak, *Komentarz do podstawy programowej przedmiotu filozofia*, w: *Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła ponadpodstawowa: 4-letnie liceum, 5-letnie technikum. Filozofia*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, s. 29, <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=23125> (dostęp: 7.11.2021).

Na marginesach kolejnych rozdziałów książki pojawiają się miniaturowe portrety poszczególnych starożytnych filozofów wraz z krótkimi biogramami każdego z nich. Umieszczono tutaj dodatkowo miniportrety i biogramy przedstawiające późniejszych myślicieli, którzy kontynuowali i rozwijali daną starożytną myśl filozoficzną. W ten sposób obok informacji na przykład na temat poglądów Heraklita z Efezu można odnaleźć także wiadomości o poglądach Georga W.F. Hegla czy Alfreda N. Whiteheada. Na marginesach podręcznika zostały zapisane również definicje kluczowych dla danego tematu terminów i pojęć (na przykład monizm, pluralizm, statyzm, wariabilizm).

Publikacja robi wrażenie niezwykle przystępnej. Teksty w poszczególnych rozdziałach są krótkie, złożone najwyżej z kilkunastu akapitów, a do tego podzielone na mniejsze jednostki wyróżnione śródtytułami. *Źródła mądrości* to historia filozofii starożytnej w pigułce, podręcznik, który na zaledwie 82 stronach

uwzględnia wszystkie elementy nowej podstawy programowej do filozofii (zakres podstawowy) dla liceum i technikum, przedstawia ważne treści w interesującej i spójnej narracji, przekazuje ciekawe informacje uzupełniające – bez przeładowania materiału, [...] proponuje zadania inspirujące ucznia do samodzielnego myślenia, odznacza się atrakcyjną szatą graficzną, przejrzystym układem materiału oraz pomocami dydaktycznymi, które ułatwiają jego opanowanie, jest lekki w dosłownym i przenośnym sensie, [...] posiada swą multimedialną kontynuację na stronie internetowej zrodla-madrosци.pl (powstałej dzięki inicjatywie magazynu „Filozofuj!” i finansowaniu z Narodowego Centrum Kultury)³.

Z kronikarskiego obowiązku należy odnotować, że poszczególne rozdziały I części podręcznika *Źródła mądrości* były pierwotnie (w latach 2018–2019) opublikowane przez Jacka Wojtysiaka na łamach czasopisma „Filozofuj!”. Teksty z periodyku zostały jednak poprawione, uzupełnione i przystosowane do formy podręcznika.

Z kolei licząca 92 strony II część książki, za którą jest odpowiedzialny Marcin Iwanicki, zawiera wszystkie teksty źródłowe wymienione w podstawie programowej, autorstwa takich myślicieli, jak Platon, Arystoteles, Epikur, Epiktet, Marek Aureliusz, Seneka, Diogenes Laertios czy św. Augustyn z Hippony. Teksty

³ *Źródła mądrości – nasz podręcznik do filozofii już w sprzedaży!*, <https://filozofuj.eu/zrodla-madrosци-nasz-podrecznik-do-filozofii-juz-w-sprzedazy/> (dostęp: 7.11.2021).

źródłowe – podobnie jak lekcje z I części publikacji – zostały uzupełnione o pytania i ćwiczenia inspirujące czytelnika do samodzielnego myślenia.

Jeżeli chodzi o słabe strony podręcznika *Źródła mądrości*, to pewną wadą jest niestworzenie indeksów – osobowego i rzeczowego – co utrudnia szybki dostęp do poglądów poszczególnych filozofów oraz zamieszczonych w książce definicji specjalistycznych terminów i pojęć.

Zdaniem Wojtysiaka

filozofia w nauczaniu szkolnym pełni cztery funkcje: 1) kształcenie umiejętności rzetelnego i krytycznego myślenia oraz jasnego wyrażania myśli w dialogu (komponent logiczny); 2) wprowadzanie do ważnej części duchowego dorobku kultury śródziemnomorskiej, w tym polskiej (komponent historyczno-kulturowy); 3) wspomaganie refleksji nad fundamentalnymi problemami światopoglądowymi i aksjologicznymi (komponent problemowy); 4) przyczynianie się do integracji procesu nauczania i uzyskanej wiedzy z różnych przedmiotów, w szczególności przedmiotów humanistycznych (komponent korelacyjny)⁴.

Nie ulega wątpliwości, że realizację wymienionych funkcji filozofii w dydaktyce szkolnej ułatwiają dobre podręczniki. Atrakcyjna szata graficzna, przejrzysty układ materiału oraz liczne pomoce dydaktyczne w postaci schematów, ramek mnemotechnicznych i notek objaśniających sprawiają, że podręcznik *Źródła mądrości* jest książką do edukacji filozoficznej, która niewątpliwie może zainteresować ucznia żyjącego w XXI wieku.

Bibliografia

Frydrych J., Wojtysiak J., *Komentarz do podstawy programowej przedmiotu filozofia*, w: *Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła ponadpodstawowa: 4-letnie liceum, 5-letnie technikum. Filozofia*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=23125>.

Wojtysiak J., *Pochwała ciekawości*, Społeczny Instytut Wydawniczy „Znak”, Kraków 2003.

Źródła mądrości – nasz podręcznik do filozofii już w sprzedaży!, <https://filozofuj.eu/zrodla-madrosци-nasz-podrecznik-do-filozofii-juz-w-sprzedazy/>.

⁴ J. Frydrych, J. Wojtysiak, dz. cyt., s. 30.